

Samveten på diplomatvägen

Det baltiska opinionsmötet i lördags var en stor händelse, en stor framgång. Entusiasmen var gripande, bland svenskar och baltar; man hade intrycket att de närvarande hade svårt att skiljas, att de var ivriga att tala om vad de hört och känt. Det är sällan, nu för tiden, som frihetens grundsatser framställs med sådan konkretion, sådan värme och sådan lysande klarhet som i kvällens båda väsentliga anföranden, av Jarl Hjalmarson och Ture Nerman. Högerledaren och den socialdemokrat som ofta personifierat den orädda självständigheten i svensk politik höjde sig över begränsade och taktiska synpunkter, de gav en lektion i den liberalism som är eller borde vara gemensam för alla demokratiska partier, men som så ofta skymms undan av det småskurna, det partibundna och det tarvliga.

Huvudtemat i dessa tal var rätten och plikten att säga sanningen. Nerman erinrade om att den svenska socialdemokratin en gång satt sin ära i att angripa tyranniet även vid tillfällen då det härskande och officiella Sverige fann det oportunt med visiter, vänskapsbetygelser och allmän gemytlighet; särskilt påminde han om Hjalmar Brantings och hans partikamraters uttalanden vid tsarbesöket 1909. En neutralitet som slår över i tron på allas likvärdighet i godhet eller ondska, i källuppteorier, be-tecknade han som en moralisk förgiftning; det är "tragiskt om vi låter våra samveten gå diplomatvägen". Även om under äldre tid utrikesrepresentanterna och ministrarna hade känt sig tvungna att lika förbindligt umgås med skurkar som med hederligt folk, hade den allmänna meningens talesmän, riksdagen och pressen, inte ansett sig bundna av dessa konventioner. Isolationismen fick inte, yttrade han, bli "en isolationism mot människovärdet". Hjalmarsons tankegång var densamma, även om han särskilt dröjde vid det ohyggliga som övergått de små fredliga och i det hela framgångsrika baltiska folken. Den falskhet som är yrkets krav inom diplo-

matin bör inte bli den politiska debattens signatur. Ingen i detta land "bör på vänlighetens altare offra varken sanningen, sin övertygelse eller yttrandefriheten, inte ens suspendera dem".

Behövs dessa deklarationer, utformade, upprepade, beseglade i århundraden av demokratisk debatt och demokratisk kamp? Ja, de behövs sannerligen. I riksdagen och i pressen, i den press som Hjalmarson och Nerman partimässigt står nära likaväl som i en del av den formellt liberala pressen, möter vi helt andra omdömen. Folkrepresentanterna och tidningarna bör, sägs det, vara lika korrekta som diplomaterna eller i varje fall se ett värde i anpassningen efter statsledningens avsikter och uppträdande. Det talas, i det ledande högerorganet liksom i socialdemokratins huvudorgan, om behovet av politiskt umgängesvett, om vilka tider som passar sig för att säga sanningen och vilka perioder som bör vara reserverade för tystnaden och lögnen. Man väntar sig av dessa utrikespolitikens kammarherar en handledning i etikett, i god ton; de är så förfärade över att folk kan tala om ryskt tyranni även då vi hedras genom besök av några tyrannbetsjänter, eller om terrorn i Baltikum, även då några förrädare som biträder vid terrorismen mottas av kungen, statsministern, utrikesministern och den svenska riksdagens talmän.

Det ligger nära till hands att särskilt i pressens finesser se uteslutande något komiskt och narraktigt. Men så lätt får man inte ta saken. Riksdagen, länge en fristad för obunden och personlig kritik, har genom partierna och parlamentarismen förts in i de styrandes palats och därmed tvungits att allt oftare läppja på den officiella lögnen. Samma öde hotar pressen. Den är anknuten till partierna, den anses halvt om halvt ansvarig för partierna; skall inte också den då känna sig solidarisk med riksdagsgrupperna och med regeringen, som utgår ur dessa grupper, vare sig en tidning stödjer den sittande regeringen eller de partier som strävar att få bilda regering?

Ingenting orimligt ligger i att svara ja, och många gör det. Därmed är vägen öppen för likriktning från diplomati till press, kedjan av falskhet och förljugenhet är sluten. Det ta-

62

las, av politiker och pressmän, om pressen som "den tredje statsmakten"; med denna befordran följer tanken att pressen bör vara lika förfinad, lika känslig, lika listig som de andra statsmakterna — den skall inte vara grov och klumpig nog att tala om hur det förhåller sig, denna bondska sed lämnar man vid inträdet i statsmakternas salar. Pressen skall vara "ansvarig" och visa "omdöme" — dessa honnörssord blir så lätt liktydiga med försiktighet och följsamhet — inte bråka, inte vara öppen, inte besvara diplomater, ministrar och riksdagsmän. Och så får vi dessa redaktörer som drömmer om ett mandat, en regeringspost eller åtminstone ett gott anseende bland dessa benådade, en press som ser sin ära i den klokhet

som består i att med måtta bruka sitt förstånd.

Faran ligger i att den detalj i yttrandefriheten — inte betydelselös — som ligger i att man säger hur det är och vad man tycker helt försvinner, inte förbjuden eller ens anfäktad av statsstyrelsen, utan helt enkelt övergiven av dem som har laglig rätt och, enligt äldre föreställningar, moralisk skyldighet att tala ut. Det är den fara som nu hotar pressen mer än någon annan. En press som är fri mot staten, men fördärvad av sin vilja att vara med, att tjäna, att ingå i staten. Blir denna press, hedrad, galonerad, officiell under frihetsmasken, dominerande, då är det också slut med fri debatt, ja, med öppet omtalande om vad som sker och är.